

TEXT DEL PROFESSOR PIERRE VILAR LLEGIT EN LES JORNADES ALS TRENTA ANYS DE LA PUBLICACIÓ DE CATALUNYA DINS L'ESPANYA MODERNA

Els dies 29 i 30 de novembre i 1 de desembre de 1993 la Societat Catalana d'Estudis Històrics celebrà unes jornades amb motiu dels trenta anys de la publicació de *Catalunya dins l'Espanya moderna*, de Pierre Vilar.

El professor Pierre Vilar envià un text que fou llegit públicament durant les Jornades i que transcrivim a continuació.

He rebut amb una gran emoció la vostra carta que m'anuncia la celebració, a la fi d'aquest mes, d'una sessió en honor d'un trentenari que m'és particularment estimat. Quan hom té vuitanta-vuit anys, és emocionant pensar que en algun lloc del món hi ha uns esperits i uns cors que es recorden del que hom ha significat per a ells en un determinat moment de la seva vida o del seu treball i voldria dir-vos en unes poques paraules el que significa per a mi aquesta reunió d'amics que se celebrarà sense que jo pugui tenir l'alegria d'assistir-hi.

Jo hauria pogut, en rigor, desplaçar-me, malgrat els inconvenients de l'edat. Però gairebé no hi veig, i hi sento ben malament. Res no seria més dolorós que assistir a una reunió d'amics en la qual reconeixeria malament les cares i no entendria bé totes les paraules. Podeu estar ben segurs que, per la meua banda, des d'un racó de París sentiré el calor de les amistats catalanes i em repetiré tot el que dec als vells mestres desapareguts i a la fidelitat de les joves generacions.

Vaig sentir per primera vegada el 1927 —aviat farà tres quarts de segle— les veus de Nicolau d'Olwer, de Miquel Ferrà, de Carles Pi i Sunyer, de Pau Vila, de Ferran Valls i Taverner. Però em sento més pròxim, sempre més pròxim, de les que vaig trobar el 1945, després del monstruós cataclisme de deu anys del qual Barcelona havia patit les primeres espurnes. Penso en Ferran Soldevila, en Ernest Martínez Ferrando, en Jordi Rubió i, sobretot, en Agustí Duran i Sanpere, que sabia unir al sentit de l'historiador tota la calor d'una amistat. Tot això ho he recordat en el prefaci del llibre del qual teniu la gentilesa de celebrar el trentenari de la seva edició catalana, però no em des-plau gens tornar-ho a recordar des dels meus vuitanta-vuit anys.

Entre 1945 i 1948, a conseqüència de les circumstàncies, foren menys directes i familiars els contactes amb l'historiador català més pròxim a mi per l'edat, Jaume Vicens Vives. Hom coneixia encara malament la dimensió de la seva obra escrita, sobretot de la seva obra catalana; per part meva, el que havia publicat —gairebé res— em classificava més aviat com a geògraf.

És estrany, encara que no mancat de sentit, que els contactes que havia tingut aquests anys amb gent jove de Catalunya —els Estapé, Girbau, Reventós— havien tingut lloc en un seminari sobre història del dret, gràcies a la meva amistat amb Luis Valdeavellano. Però fou el 1950, al Congrés Internacional de Ciències Històriques de París, que vaig poder comprendre el sentit i mesurar la importància de la meva trobada amb tres historiadors molt pròxims a mi per l'edat: Eric Hobsbawm, que venia de Londres; Victor Kula, que venia de Varsòvia, i Jaume Vicens, que venia de Barcelona. Quatre experiències distintes, totes tràgiques, i quatre esperits diferents, que havien adquirit una exigència comuna: copsar la història en la seva complexitat.

Entre Barcelona i París es va establir aleshores un diàleg discret que malauradament va durar a penes deu anys, fins aquell altre Congrés Internacional a Estocolm en el qual el pare Batllori ens va fer escoltar el sorprenent elogi fúnebre de Vicens, magnífic en tota llengua. Vaig poder, tanmateix, tenir el temps si no de conèixer, almenys, de percebre la generació d'historiadors formats per Vicens. Els noms són massa nombrosos per citar-los tots i els simbolitzaré amb el de Josep Fontana.

Però voldria dir ara unes paraules sobre la que, per divertir-me una mica, anomeno «la meva filla», la que llegirà aquestes línies portant la meva paraula com ha fet tan sovint. Per a Eulàlia Duran, jo formo part dels seus records d'infància. Ella mateixa m'ha recordat el riure

foll desencadenat per nosaltres a la taula d'Hermínia i Agustí Duran, amb Pepito Llorens Artigas, un dels grans de l'art contemporani capaç tant d'interpretar l'humor de Buñuel a les roques de Cadaqués com de fer admirables terrisses o coure les ceràmiques de Miró. Però després d'aquests temps llunyans, l'Eulàlia esdevingué una historiadora, ben coneguda entre vosaltres, i tinc amb ella un deute excepcional: la certesa d'haver estat llegit per algú línia per línia, ja que ha traduït l'essencial de tot el que he escrit.

També penso, ben segur, en una altra historiadora que s'integrà fa temps entre les meves velles amistats catalanes en entrar a la família Bohigas. Núria Sales ha esdevingut la historiadora més original, més personal, dels més grans episodis del passat català. Recordo molt particularment la nostra primera col·laboració al voltant d'un fet social característic de mitjan segle passat i que la Núria volia observar internacionalment a Espanya, a França i a Bèlgica: el servei militar llarg i obligatori però amb sorteig i amb possibilitat de rescat (soldats comprats i de quota). Aquesta combinació entre el *pro patria mori* i el joc d'atzar, el contrast entre les fortunes i, per fi, un sorprenent sistema d'assegurances fou estudiat per Núria com un fenomen fascinant que ha passat massa desapercebut. Quan penso en la Núria tinc l'hàbit de dir encara la jove historiadora. I fa poc m'ha fet saber que ja és àvia!

Temps llarg, temps mitjà, temps curt, això també val per a la vida dels historiadors.

Rosa Congost, que també estarà entre vosaltres, m'ha vingut a trobar més tard com a testimoni d'una generació més jove. Com la Núria a propòsit del servei militar, la Rosa ha partit de l'observació vital d'un fenomen complex: l'estructura agrària catalana. La matèria de la història és la condició humana. Deixeb-la de Josep Fontana, tots dos són les persones que els darrers anys m'han ajudat més a superar la tristesa més gran per a un historiador: la de no poder llegir. Aquests darrers anys vaig haver de començar un assaig per a una col·lecció europea on reflexiona sobre els mots i les coses dins les qüestions d'ordre nacional. Només n'he pogut escriure una petita part, que la Rosa ha traduït i completat amb alguns records meus que no hi afegeixen gran cosa.

Però de les meves reflexions teòriques jo voldria extreure aquí una indicació apareguda en un gran llibre publicat el 1912 sobre les formes elementals de la vida religiosa. Émile Durckheim, un dels gran fundadors de l'etnologia francesa, posava en guàrdia a l'hora d'establir relacions massa ràpides entre observacions de fets primitius o antics

d'una banda i els fenòmens actuals de l'altra. «La monogàmia en una tribu australiana» —escrivia— «té poc a veure amb el Codi civil» («napoleònic», s'entén). Però entre l'etnologia o l'estudi de les civilitzacions molt antigues i, d'altra part, la nostra societat contemporània, pot existir una ciència, que s'anomena *història*. Durckheim afegí: «una ciència constituïda».

Això pot ser decebedor per a l'historiador clàssic, sens dubte, però és també molt excitant per a l'esperit. Cap sociòleg no dominarà la seva matèria sense fer-se historiador i, de la mateixa manera, tot bon historiador ha de ser sociòleg. A petició de Joaquim Albareda, he llençat recentment aquest missatge als joves historiadors reunits en un col·loqui. No dubto de repetir-lo a l'atenció de la més vella, la més gloriosa i la més tradicional de les societats d'historiadors catalans: no he separat mai tradició i ambició de futur.

Us dic encara, gràcies, des del fons del meu cor; un cor, cal dir-ho, que necessita per funcionar l'ajuda d'una pila elèctrica. La medicina està molt avançada en relació a la politicologia. L'historiador no ha constituït encara l'equivalent d'una microbiologia i, menys, d'una genètica, però hom no ho farà sense ell. L'historiador és el responsable d'aquest saber: l'evolució de la humanitat. Sabem moltes coses sobre l'Univers. És més important comprendre l'home.

Pierre Vilar
Membre corresponent de la
Secció Històrico-Arqueològica de
l'Institut d'Estudis Catalans